

MOJ PROSTI ČAS IN DELO SE PREPLETATA

Iz oči v oči z doc. dr. Mojco Ravnik – Murkovo nagrajenko za leto 2005¹

Intervju | 1.22

Prejem nagrade za kakovostno znanstveno delo je vsekakor prelomen dogodek v življenju vsake/ga nagrajenca/ke in hkrati priložnost za pogovor, v katerem lahko izvedemo nekaj več o njem/njej, njegovem/njenem delu in aktualnem razmišljanju. Z Murkovo nagrajenko za leto 2005, doc. dr. Mojco Ravnik, sva se pogovarjala v njeni delovni sobi na Inštitutu za Slovensko narodopisje pri ZRC SAZU v Ljubljani, kjer je zaposlena od leta 1988. Širši etnološki javnosti je verjetno ni treba posebej predstavljati, saj sodi med najboljše poznavalke kulture vsakdanjega življenja v Sloveniji. Med prvimi se je začela ukvarjati z urbano etnologijo, njene raziskave pa so v zadnjih letih usmerjene predvsem na obrobje slovenskega etničnega prostora: v Istro, Benečijo in Kanalsko dolino, kjer se stikajo prostori, v katerih živijo različne etnične skupnosti. Poznamo jo tudi kot aktivno članico Slovenskega etnološkega društva.

Murkova nagrada za leto 2005 je gotovo primeren razlog za intervju. Kako ste doživljali in kako ste sprejeli Murkovo nagrado?

Bila sem presenečena in vesela, ampak moram povedati, da se zavedam, da veliko ljudi dobro dela, pa ne dobi nagrade. Sam dogodek, društveni izlet v Istro in podelitev nagrade v Kopru skupaj z Etnografskim društvom Orači iz Okiča je bil enkratni.

Kaj je vplivalo na vašo odločitev za študij etnologije?

Nisem se lahko odločila, veliko stvari me je zanimalo. Ker sem rada potovala in opazovala ljudi, sem od etnologije pričakovala, da bom o njih veliko izvedela in jih bolje razumela. O etnološkem poklicnem delu pa nisem imela nobene predstave in se mi niti ni zdelo važno, ali bom dobila delo v stroki, ker sem mislila, da z etnološko izobrazbo lahko delaš v zelo različnih službah.

Lahko primerjate študij etnologije v vašem času z današnjim študijskim programom? Kaj manjka, kaj je boljše?

Sedanjšega študijskega programa ne poznam dobro. Objavljen je bil v *Glasniku* in najbrž je marsikdo pričakoval, da se bo razvila razprava; pa nanj sploh ni bilo odziva. Na splošno se mi zdi, da je bil dvopredmetni študij boljši, čeprav smo ga kritizirali, češ da se med študijem ne moreš dovolj posvetiti izbranemu predmetu. Po koncu študija sem se zavedla prednosti takratnega sistema, ki je ponujal temeljno znanje in povezovanje etnologije z nekim drugim področjem humanistike. Ta drugi predmet je bil veliko vreden. To je sedaj z novim bolonjskim programom in kombiniranjem predmetov spet omogočeno, ampak zdi se mi, da so znanja precej raztrgana in brez smiselnih povezav.

V zadnjih letih se je vpis na Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo precej povečal. Večji vpis pomeni tudi večje število diplomantov, ki povečujejo pritisk na delov-

na mesta. Menite, da lahko etnologija na ta račun doseže tudi večjo prepoznavnost?

Na oddelku se menda zelo trudijo, da bi študentje obvladali zelo široka znanja in imeli s tem boljše zaposlitvene možnosti. Za diplomante je važno, da bodo dobili delo, ki jih bo zanimalo, v etnološki službi ali drugje. Ko končaš študij, si v vsakem primeru šele na začetku.

Ne vem, kaj naj rečem o prepoznavnosti etnologije, glede na to, da ob tem pojmu pomislim na medije, katerih nasilno rumenilo je pri nas že prav nevzdržno. Mnenje, ki ga pogosto slišimo, češ da ne obstajaš, če te ni v medijih, se mi zdi čista neumnost. Za etnologue je pomembno, da preučujejo, varujejo, ohranjajo in obnavljajo kulturno dediščino; če že govorimo o prepoznavnosti, je važna prepoznavnost kulturne dediščine, ne pa etnologov. Na splošno se o etnologiji danes ve veliko več kot včasih, pa ne samo to, marsikje se domačini sami ukvarjajo z etnološkim delom, sodelujejo z etnologi in so včasih do njih tudi kritični.

Je potem naša naloga, da te ljubitelje usmerjamo, kar s svojimi projekti že poskuša Slovensko etnološko društvo?

Delo Slovenskega etnološkega društva v tej zvezi je izredno koristno in tudi zahtevno, saj ljubitelji od stroke tudi veliko pričakujejo.

Vaša knjiga o Galjevici iz leta 1981 je med ključnimi deli urbane etnologije. Kaj je bil glavni motiv, da ste svojo raziskavo usmerili v mestno okolje še v času prevlade raziskav ruralnega okolja?

V tistem času so zaposlene na oddelku, študente in etnologue iz vse Slovenije in zamejstva povezovali projekti vprašalnic in topografij. Predvidena je bila tudi serija monografij krajev ali skupin prebivalstva, kakršna je bila Galjevica, kar naj bi bil temelj za sintezo o načinu življenja Slovencev v 20. stoletju. Takrat sem se v to delo vključila kot bibliotekarka na oddelku. Najprej smo, skupaj z Zoro Žagar in s Fanči Šarf, sestavile vprašalnico o družinsko-sorodstvenih odnosih, potem pa smo s študenti in sodelavci skupinsko raziskali Galje-

¹ Utemeljitev Murkove nagrade za leto 2005 je bila objavljena v *Glasniku SED* 47/1,2 2007, 109–110.

Mojca Ravnik.

Foto: Nives Sulič Dular, Ljubljana, 9. 5. 2008

vico in se leta 1974 z referati udeležili simpozija Etnološkega društva Jugoslavije o etnološkem preučevanju mestnih in primestnih naselij v Kruševcu. S kolegi smo se dobro razumeli in na posvetovanju smo se imeli krasno. Delavska oz. barakarska naselja so na zunaj brez tradicionalnega mika, meni pa se je prav to zdelo še bolj zanimivo. Zato sem se odločila za raziskovanje Galjevice, pa tudi zato, ker sem tam blizu stanovala.

Še kdaj obiščete Galjevico?

Večkrat me pot pelje mimo, k ljudem pa nisem več šla, potem ko sem tistim, ki so mi največ pomagali, nesla knjigo in se jim zahvalila. Decembra 2007 je Slovensko etnološko društvo pripravilo posvetovanje o Ljubljani kot mestu medkulturnega dialoga, na katerem je bila prva sekcija posvečena tudi urbani etnologiji. Ker se mi je zdelo prav, da je na njem nekaj besed posvečenih Galjevici in našemu takratnemu delu, sem šla ponovno tja, obiskala nekaj prebivalcev, ki so bili spet izredno gostoljubni, pripravljeni na pogovor, tako da sem pomislila, da bi bilo tu spet zanimivo raziskovati.

Med podatki o vašem etnološkem delu je tudi sodelovanje pri produkciji vizualne dokumentacije oziroma etnografskih filmov. Kako ste spoznali to področje etnološkega dela in kakšne prednosti ima po vašem mnenju raba vizualnih tehnologij?

Sodelavci projekta Način življenja Slovencev v 20. stoletju so sprejeli predlog Naška Križnarja, da bi v delo na monografijah vključili tudi izdelavo filmov. Tako je bil posnet tudi film o Galjevici. Ko sem se pozneje zaposlila na Medobčinskem zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran in tam odgovarjala za stavbno in naselbinsko dediščino na podeželju slovenske Istre, se mi je zdelo, da vse kar kliče po tem, da bi bilo posneto na film. Zato sem zraven večkrat povabila Naška Križnarja, ki je pri Inštitutu za slovensko narodopisje ustanovil Avdiovizualni laboratorij. Pozneje, ko sem prišla na inštitut, pa sva sploh večkrat skupaj odhajala na teren, pa tudi s sodelavcema iz AVL Miho Pečetom in Sašom Kuharičem. S filmi ohranjamo portrete ljudi, vzdušje njihovega okolja, potek dogajanja. Vse skupaj je bolj celovito ohranjeno, kot bi

bilo sicer. Video- in fotodokumentacija pa prideta zelo prav tudi pri analizi zbranega gradiva.

Ali menite, da etnologi pri svojem delu posvečamo dovolj pozornosti vizualni tehnologiji?

Opažam velik napredek, predvsem na področju urejanja, dostopnosti in interpretacije, o čemer na primer zelo poglobljeno piše Mihaela Hudelja, dokumentalistka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo. Veliko se dogaja tudi na področju videodokumentacije oz. dokumentarnega filma, če pomislim le na Dneve etnografskega filma in obiske raznih filmskih ustvarjalcev, med njimi v lanskem letu makedonskih, kar so pripravili v okviru Slovenskega etnološkega društva, in pa seveda na študijski predmet vizualne antropologije na fakultetah v Ljubljani in Kopru.

V zadnjih letih so vaše raziskave usmerjene na obrobje slovenskega etničnega prostora. S katerimi bistvenimi vprašanji se srečujete?

Kulturna raznolikost in bližina meja oz. zaznamovanost z mejami sta res zelo izraziti slovenski posebnosti. Zato se mi zdi pomembno spoznati veliko različnih pokrajin, ker ti le primerjalni pogled omogoča, da opaziš vse njihove posebnosti. Delovne naloge so me res velikokrat peljale v kraje na obrobju oz. v obmejne pokrajine. Pri delu v Piranu sem spoznala Istro, na poletnih raziskovalnih taborih za slovenske srednješolce v Italiji, kamor so me večkrat povabili za mentorico, pa sem spoznala več krajev v zamejstvu v Italiji. Medakademijska izmenjava z Madžarsko akademijo znanosti mi je omogočila enkratno terensko delo v Porabju, kjer je bila na srečo prav takrat tudi domačinka, kolegica Katalin Hirnök Munda, s katero sva šli skupaj na teren. Bolj poglobljenih terenskih raziskav pa sem se lotevala v Istri, Benečiji, Kanalski dolini, tudi Prekmurju in v zadnjem času na Kambreškem. Srečujem se z vprašanji kulturnih identitet v prostorih, kjer so kontinuiteto prekinjale meje, vojne in migracije. Če nas zanima, kako so meje v 20. stoletju rušile identitete, po drugi strani pa, kako so jih ustvarjale, lahko odgovore iščemo na vseh ravneh življenja, od stavbarstva, prometa, poti, gospodarskih načinov do družbenih odnosov, šeg, bogastva izvirnih odzivov prebivalcev na različne politične, družbene, gospodarske, ideološke pogoje, ki so vladali v razdeljenih pokrajinah. To lahko danes raziskujemo bolje kot še pred kratkim, saj nas po obmejnih pokrajinah spet vodijo stare poti.

Kaj menite, kakšne naloge pred etnologue postavlja vstop v schengenski prostor?

Del etnoloških raziskav bi moral ob vseh mejah spremljati procese, ki sem jih omenila. Naj povem, da se mi zdi z etnološkega vidika izredno zanimivo to, da se sedaj kaže nov pomen tradicije, saj ta povezuje ljudi, ki so dolgo živeli v različnih političnih sistemih in so bili celo indoktrinirani drug proti drugemu. Zaradi možnosti spontanosti stikov prihaja na dan pomen tistega, kar je družilo njihove pradede in dede. To bi bilo treba natančneje preučiti, npr. tako, da bi se vzdolž vseh slovenskih meja lotili nekega izbranega pojava, npr. krajevnih praznikov v 20. stoletju.

Raziskovali ste tudi družino in sorodstvo. Smo Slovenci močno navezani na družino oziroma ožje sorodstvo? Ali pri tem opazate kakšne razlike med slovenskimi pokrajinami?

Razlike so tudi v eni sami pokrajini, med mestom in podeželjem, med posameznimi sloji prebivalstva, med gospodarsko razvitimi in nerazvitimi, med gosto naseljenimi in demografsko ogroženimi. Na splošno pa mislim, da povsod pri nas ljudje zelo cenijo družinske in sorodstvene vezi in da so ljudem resnično pomembna opora, seveda če jih ne kvarijo prepiri, tudi v ekonomskem smislu. V raziskavah sem naletela na mnoge zanimive tipe družin, sorodstvenih odnosov, relacij med sorodstvom in sosedstvom itd., tako na Galjevici, v Istri, Prekmurju in drugod, a tu ne morem na kratko povzeti razlik in podobnosti, ki so v vsakem primeru del kompleksne kulturne celote.

Kakšne pa so sorodstvene povezave v krajih, ki jih je meja razdelila?

Veliko obmejnih krajev je bilo precej izseljenih oziroma demografsko ogroženih, saj se zaradi meje niso mogli gospodarsko razvijati in je bilo življenje njihovih prebivalcev zelo težavno. Tudi v tem pogledu so se razmere razlikovale od kraja do kraja, splošno pa je bilo izseljevanje zaradi političnih pritiskov po drugi svetovni vojni in gospodarskega propadanja, ki se ponekod vse do danes ni ustavilo. Sorodstvene vezi, ki so prej segale od vasi do vasi, so danes razpredene po različnih državah in celinah, bližnji sorodniki ne govorijo več istih jezikov, vendar pa se ob ponovnih snidenjih pokaže tudi njihova posebna moč.

Pa se je pri teh, ki so se izselili, ohranila regionalna identiteta?

Transnacionalni migranti v današnjem času ohranjajo povezanost tako z domačim, izvirnim okoljem, v katerega se vključujejo na različnih ravneh, kot z novim okoljem. Zanje so značilne mnoge identitete, ena med njimi je lahko regionalna, povezana z domačim okoljem. To omogoča razvoj komunikacij in prometnih sredstev, ki klasičnim izseljencem niso bila na voljo. Izredno zanimiva je v tem pogledu Beneška Slovenija, od koder so se ljudje v drugi polovici 20. stoletja množično izseljevali, oz. tamkajšnji prazniki in šege, ki oživijo vsako poletje, ko se ljudje med dopustom spet vračajo v izpraznjene vasi. Čeprav predvsem mladi ne govorijo več domačega narečja, ampak italijansko, francosko ali kako drugače, poleti spet postanejo domačini, nosilci krajevnih tradicij. Naj tu le spomnim na film, ki ga je za tržaško televizijo o izseljencih iz Benečije v Belgiji posnela etnologinja Martina Repinc z Opčin. Po drugi strani pa se mi zdi pomembno tudi vprašanje, katere regionalne identitete imamo prebivalci Slovenije, ne samo domačini, ampak tudi priseljenci, saj so med njimi prav tako izseljenci in transnacionalni migranti z najrazličnejšimi regionalnimi identitetami.

Iz zavrženega predloga zakona o ustanovitvi pokrajin izhaja, da bodo nekatere nove pokrajine precej umetne tvorbe. Se bodo ljudje z njimi lahko identificirali?

Mojca Ravnik, Štefan Janoš, Štefan Sočič in Gizela Sečko pri pregledovanju fotodokumentacije o borovem gostuvarstvu.
Foto: Mojca Kovačič, Športni center v Predanovcih, 21. 11. 2005

Če bi se ozirali samo na to, kako jih ljudje občutijo, bi bilo rešitev zelo težko najti. Po mojem mnenju pokrajine, ki jih danes narekuje decentralizacija, ne morejo biti usklajene s tradicionalnimi pokrajinskimi identitetami in so lahko le racionalno zarisane enote, ki bodo v današnjem času omogočale najboljšo organizacijo življenja v upravnem, prometnem ali ekonomskem smislu.

Ali etnologija, ki jo gojimo v profesionalnih ustanovah, kot so ISN, SEM, EIKA in pokrajinski muzeji, danes odgovarja na relevantna družbena in kulturna vprašanja? Ali bi se morali po vašem mnenju nanje bolj odzivati?

Vaše vprašanje je preveč široko, da bi vam lahko odgovorila, ali etnologija v naših ustanovah odgovarja na ta vprašanja. Etnologija ima zaradi svoje širine zelo veliko nalog in odgovornosti; te ustanove so po mojem mnenju namenjene predvsem njihovem izpolnjevanju, to se pravi, čim boljši etnologiji v raziskovalnem in aplikativnem smislu.

Sama sem v preteklosti precej pisala, predvsem takrat, ko sem bila zaposlena na Zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine v Piranu. Tudi kot zavod smo se veliko oglašali, a to je bilo vedno povezano s konkretnimi problemi, o katerih smo imeli svoje utemeljeno stališče in smo vedeli, kaj hočemo doseči. Največkrat smo želeli javnost seznaniti z njej neznanimi dejstvi. Mogoče se etnologi premalo oglašamo zato, ker stvari nimamo dovolj preučene.

Vam ob vsem delu ostaja še kaj prostega časa? Kako ga preživljate?

Na srečo imam svoje delo rada, krasni so kraji, ki jih obiskujem, in ljudje, ki jih srečujem. Zato mi ni težko veliko časa preživeti na terenu, tudi med prazniki, kar je za moje raziskave nujno. Moj prosti čas in delo se prepletata. Ker nimam družine, mi včasih dajo vedeti, da si zato lahko privoščim toliko etnološkega dela, kot da bi bilo samo po sebi jasno, da ne kuham in ne pospravljam in nimam nikakršnih obveznosti do nikogar, kar seveda ni res. A zdi se mi krasno, kadar ni nič nujnega. Takrat je na voljo vse.